

WĄTKI MARYJNE W KATECHEZIE PARAFIALNEJ I PRZEDSIĘWZIĘCIACH PASTORALNYCH

Andrzej Kielian*, Natalia Walkowiak**

Wydział Teologiczny
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Wprowadzenie

Od początku chrześcijaństwa Maryja jest obecna w nauczaniu Kościoła. Wypowiedzi o Niej łączą się przede wszystkim z chrystologią, eklezjologią oraz antropologią, gdyż: „Kościół zawsze zalecał wiernym do naśladowania Najświętszą Maryję Pannę (...) dlatego, że w określonej sytuacji swego życia całkowicie i z poczuciem odpowiedzialności przyłgnęła do woli Bożej; że przyjęła Jego słowo i wprowadziła je w czyn; że Jej działanie było ożywione miłością i wolą służenia; że okazała się pierwszą i najdoskonalszą Uczennicą Chrystusa; a to z pewnością ma powszechną i trwałą wartość wzoru”¹.

Na początku artykułu zostanie przedstawione miejsce parafii i jej znaczenie dla katechezy oraz rola mariologii w nauczaniu katechetycznym. Następnie zaprezentowane będzie miejsce Maryi w katechezie parafialnej na podstawie badań przeprowadzonych w wybranych polskich parafiach, począwszy od ukazania różnych form kultu maryjnego dla ogółu wiernych, wyszczególniając rodzaje

* Ks. dr Andrzej Kielian, wykładowca Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, od 2017 roku dyrektor Wydziału Katechetycznego Kurii Metropolitalnej w Krakowie. E-mail: kielianandrzej@yahoo.com

** Mgr Natalia Walkowiak, doktorantka teologii na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, słuchaczka studiów podyplomowych z pedagogiki specjalnej – edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną (oligofrenopedagogiki) na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. E-mail: n.a.walkowiak@gmail.com

1 Paweł VI, *Adhortacja apostolska „Marialis cultus”*, 2 lutego 1974, nr 35 (dalej MC).

nabożeństw dla dzieci i młodzieży: różaniec, roraty, pielgrzymki dzieci pierwszokomunijnych, kandydatów do bierzmowania oraz maturzystów, a kończąc na maryjnych profilach formacji grup parafialnych.

1. Dlaczego katecheza w parafii?

Parafia jest określana jako lokalna wspólnota wyznawców Chrystusa oraz podstawowa jednostka administracji kościelnej. Powstała ona w określonych warunkach historycznych, a na przestrzeni wieków jej struktura organizacyjna ulegała różnym przemianom. Niezmienny pozostał jedynie teologiczny i pastoralny cel parafii, czyli jej instytucjonalny i wspólnotowy wymiar, co sprawia, że jest ona rzeczywistością widzialną, historyczną i społeczną oraz wspólnotą wiary, kultu i miłości². Jan Paweł II podkreślał, że parafia ma być „rodziną Bożą, domem rodzinnym, braterskim i gościnnym, gdzie sprawowana jest Eucharystia, a sprawujący ją proboszcz, reprezentując biskupa, łączy parafię z całym Kościołem partykularnym”³. Wypowiedź ta stanowi wezwanie do odnowy parafii, by jako wspólnota duchownych i wiernych świeckich oddziaływała także na zaniedbanych i obojętnych religijnie oraz niewierzących⁴.

Celem katechezy jest doprowadzenie do komunii z Chrystusem⁵. Należy mieć jednak świadomość, że nauczanie religii w szkole posiada własny charakter i nie wyczerpuje w pełny sposób zadań, które realizowane są w katechezie, a stanowi jedynie element składowy całościowej posługi słowa w Kościele⁶. Konieczne jest uzupełnienie go wychowaniem religijnym w rodzinie i w parafii. Propozycje współpracy środowisk katechetycznych na poszczególnych etapach edukacyjnych zostały przedstawione w *Podstawie programowej Kościoła katolickiego w Polsce*, jednakże niewiele uwagi poświęcono tam samej katechezie w parafii. Szeroko opisane działania pastoralne, formacja pastoralno-liturgiczna, nabożeństwa, dni skupienia, rekolekcje, pielgrzymki, rocznice Pierwszej Komunii świętej, ruchy religijne czy stowarzyszenia⁷, można uznać za posiadające charakter kate-

2 Por. R. Kamiński, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, Lublin 2002, t. 2, s. 11.

3 Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Christifideles laici”*, 30 grudnia 1988, nr 26.

4 Por. T. Falak, *Parafia w nauczaniu Magisterium Kościoła*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 12 (2010), s. 25.

5 Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”*, 16 października 1979, nr 5, (dalej CTr).

6 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 10.

7 Por. tamże, s. 24 i n., 36, 49, 68 i n., 101 i n., 122 i n.

chetyczny jedynie w sensie szerokim, a więc nieokreślającym istoty katechezy. Niezmiernie trudno, na podstawie tego dokumentu ustalić, jak ma wyglądać uzupełniająca lekcję religii katecheza parafialna. Zdaniem Kazimierza Misiaszka, należy odwrócić sposób postrzegania relacji katechezy i lekcji religii bowiem: „katecheza jest podstawowym procesem, w którym oferowane są wielorakie formy pomocy umożliwiające rozwój wiary chrześcijańskiej. W związku z tym należałoby mówić raczej o uzupełnianiu katechezy przez nauczanie religii w szkole, niż twierdzić, że lekcja religii wymaga uzupełnienia katechezą parafialną”⁸. Z kolei Tadeusz Panuś dostrzega, iż w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* zaproponowany został harmonijny i całościowy plan duszpasterstwa katechetycznego, w którym każda forma katechezy ma swoje miejsce i spełnia określone zadania. W ten sposób ideą przewodnią zawartą w tym dokumencie jest nauczanie integralne, polegające na łączeniu różnych środowisk i miejsc, gdzie podejmowana jest działalność katechetyczna parafii, rodziny, szkoły, grup duszpasterskich oraz wiązanie ze sobą katechezy dzieci, młodzieży i dorosłych⁹. „Ze względu na to, że pierwszoplanowym miejscem katechezy jest parafia, nauczanie religii w szkole domaga się uzupełnienia o parafialne duszpasterstwo katechetyczne dzieci i młodzieży. Jakkolwiek ten rodzaj katechezy napotyka pewne trudności, zwłaszcza natury organizacyjnej, jednak winny one w każdej parafii być pomyślnie rozwiązane, aby dzieci i młodzież nie traktowały nauki religii wyłącznie jako jednego z przedmiotów nauczanych w szkole, lecz by mogły również czerpać siłę z bezpośredniego kontaktu z Bogiem w liturgii i sakramentach świętych”¹⁰. Podkreślenie wzajemnej relacji pomiędzy szkolną i parafialną katechezą, nadaje tej drugiej szczególną rolę w zakresie wtajemniczenia chrześcijańskiego, bowiem to parafia „jest przede wszystkim uprzywilejowanym miejscem dla katechezy przygotowującej do przyjmowania sakramentów świętych” (PDK 106). Współdziałanie to widać wyraźnie w symetrycznej i całościowej zasadzie, która przyświeca misji wspierania rozwoju religijnego dzieci i młodzieży: „duszpasterstwo katechetyczne Kościoła powinno mieć charakter ciągły w tym sensie, że katecheza dzieci, młodzieży i dorosłych nie mogą być terenami oddzielonymi od siebie czy pozbawionymi wzajemnej łączności. Trzeba, aby one między sobą się wspierały i uzupełniały” (PDK 97).

8 K. Misiaszek, *Porażka katechezy parafialnej*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 23 (2014), nr 2, s. 79.

9 Por. T. Panuś, *Jaka katecheza dla współczesnego człowieka?*, w: *Katecheza i katechetyka u progu XXI wieku*, red. A. Kiciński, Poznań 2007, s. 436.

10 Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 20 czerwca 2001, nr 106, (dalej: PDK).

Jan Paweł II podczas jubileuszu katechetów i nauczycieli religii w grudniu 2000 roku stwierdził, iż katecheza parafialna „jest w pewnym sensie zaczynem dla wszystkich pozostałych [form katechezy – dop. A.K., N.W.]”¹¹. Powinna ona zatem modelować, nadawać znaczenie, podtrzymywać i prowadzić do finalnego efektu katechezę rodzinną, szkolną, a także odbywającą się w ramach ruchów i stowarzyszeń, bowiem tylko ona [katecheza parafialna – dop. A.K., N.W.] jest w stanie realizować wszystkie zadania, jakie stawia przed katechezą Kościoła¹². Już wcześniej, w podobnym tonie, do katechezy parafialnej nawiązywał papież-Polak podkreślając, że parafia jest krzewicielką i inspiratorką katechezy (por. CTr 67).

2. Znaczenie mariologii w nauczaniu katechetycznym

Osoba Maryi jest od zawsze obecna w katechezie – w wyjaśnieniu *Składu Apostolskiego*, *Zdrowaś Maryjo*, prawd chrystologicznych, tajemnicy Kościoła, kultu świętych, moralności osobistej i społecznej. Zdaniem Angelo Amato „katecheza maryjna odzwierciedla rozwój tożsamości całej katechezy w różnych okresach historycznych”¹³. Wymiar maryjny w doświadczeniu eklezjalnym jest łatwy do zauważenia w liturgii (wschodniej i zachodniej), pobożności ludowej, świętach, w licznych sanktuariach maryjnych czy duchowości ruchów, stowarzyszeń i rodzin zakonnych. Także w dogmatyce katolickiej zanotowane są uroczyste wypowiedzi na temat Maryi, które mają swoje trynitarne, eklezjologiczne i antropologiczne implikacje. Maryja stała się wcieleniem nowego Izraela, to na Nią wylał Ojciec pełnię swej łaski („łaski pełna”). Jedyny tytuł, jaki sama sobie przypisuje to: „służebnica Pańska” (Łk 1,38.48), który oznacza jej posłuszeństwo i zgodę na Boży plan zbawienia¹⁴. Istnieje też paralelizm obrazów i symboli biblijnych, które odnoszą się zarówno do Maryi, jak i do Kościoła: *nowa Ewa*, *arka przymierza*, *mieszkanie Najwyższego*, *nowe stworzenie*. Poprzez tę *communicatio idiomatum* wspólnota rozpoznaje w Maryi idealną postać Kościoła, jego wzór i cel doskonałości. Maryja jest *typus Ecclesiae* w porządku wiary, miłości i pełnego zjednocze-

11 “...dalla catechesi parrocchiale, che in un certo senso è fermento di tutte le altre, alla catechesi familiare, a quella nelle scuole cattoliche, nelle associazioni, nei movimenti, nella nuove comunità ecclesiali”. Jan Paweł II, *Omelia del Santo Padre, Giubileo dei catechisti e dei docenti di religione, 10 dicembre 2000*, https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/homilies/2000/documents/hf_jp-ii_hom_20001210_jubilcatechists.html (dostęp: 15.11.2017).

12 Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Direktorium ogólne o katechizacji*, 15 sierpnia 1997 r., nr 80 i n., (dalej: DOK).

13 A. Amato, *Maryja*, w: *Słownik katechetyczny*, red. J. Gaewert, K. Misiaszek, Warszawa 2007, s. 569.

14 Por. tamże s. 569 i n.

nia z Chrystusem¹⁵. Ten ostatni tytuł szczególnie łączy Maryję i Kościół – Ten, którego Ona zrodziła, jest rodzony każdego dnia przez Kościół – co w jednym i drugim wypadku dokonuje się poprzez działanie Ducha Świętego. Macierzyńska funkcja Kościoła polega na dawaniu ludziom Chrystusa – pokarmu Jego mistycznego ciała. W ten sposób jeszcze bardziej klarowne stają się takie określenia jak *Kościół Matką, Kościół Rodziną, Kościół Służbą, czy Kościół Wierny*¹⁶.

Współczesne, antropologiczne odczytanie znaczenia postaci Maryi zamierza przełamać zawężony jej obraz, nieidący w parze z rozwojem myśli na polu społeczno-kulturowym. Maryja jawi się jako nowa chrześcijanka, łącząca najbardziej typowe sytuacje z życia kobiet, jest ona z pewnością kobietą, która w swym *Magnificat* nie lękała się ogłosić Boga obrońcą ubogich i uciśnionych oraz Tym, który strąca z tronu możnych tego świata (por. MC 37). Ona jest promotorką sprawiedliwości i świadkiem czynnej miłości, jako pierwsza wśród uczniów Jezusa, staje się również dla nas przewodniczką w wierze, żywym katechizmem oraz matką i wzorem katechetów (por. CTr 73). Ponadto jest także mężną niewiastą, która doświadczyła biedy i cierpienia, ucieczki i wygnania. Stanowi ona najdoskonalszy przykład realizacji kobiecości. W mariologii feministycznej można zauważyć reinterpretację nauki o dziewictwie przedstawionej jako symbol autonomii, poszukiwania własnego *ja*, a także pocieszenia dla poranionych kobiet, gdzie dziewictwo Maryi jawi się jako rehabilitacja odebranej im godności¹⁷. Maryja ukazuje zatem macierzyńskie oblicze Boga i taki właśnie sposób jej postrzegania stanowi klucz, w którym odczytywane są przesłania poszczególnych objawień maryjnych¹⁸.

Nauczanie o Maryi powinno mieć charakter formacyjny oraz zawierać pobudzenie emocjonalne¹⁹. Hans Urs von Balthasar w swojej refleksji nad soborową teologią maryjną stwierdził, że „część oddawana Maryi jest najpełniejszą i najkrótszą drogą prowadzącą wprost do Chrystusa. Życie Maryi, w każdym swym okresie ukazuje, co znaczy żyć dla Chrystusa i z Chrystusem na co dzień, w rzeczywistości ogołoconej z uniesień, lecz wewnętrznie zbliżającej do Boga. Patrząc na Nią, przyjmujemy nawet ciemności wiary i uczymy się czujnej gotowości na każde wymaganie Pana”²⁰. Pobożność maryjna powinna prowadzić do naślado-

15 Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen Gentium*, 21 listopada 1964, nr 63.

16 Por. A. Amato, *Maryja*, dz. cyt., s. 572.

17 Por. E. Adamiak, *Maryja i kobiety – zapis różnic i zbieżności*, „Teofil” 36 (2017), nr 1, s.122 i n.

18 Por. A. Amato, *Maryja*, dz. cyt., s. 572 i n.

19 Por. M. Zając, *Elementy maryjne w katechezie młodzieży*, w: *Troska Kościoła o współczesną polską młodzież*, red. A. Ofiński, Szczecin 2008, s. 262.

20 H.U. von Balthasar, *Maryja w nauce i pobożności Kościoła*, w: *Dlaczego właśnie Ona?*, red. W. Łaszewski, Warszawa 1991, s. 49.

wania postaw samej Maryi oraz przyswojenia ich sobie, aby właściwie ją kształtować należy pamiętać o ukierunkowaniu chrystologicznym, otwarciu na całą głębię chrześcijańskiego misterium oraz wzajemnej relacji pomiędzy rozumem a sercem²¹.

Mariologia bez wątpienia przenika całe nauczanie Kościoła. Ze względu na różne formy pobożności maryjnej, które zmieniają się pod wpływem czasu, potrzeba by współczesna katecheza parafialna ukazywała Maryję w nowej perspektywie teologicznej, „nie tyle w kontekście pobożności pasywnej, jako przedmiot podziwu i czci, ile w aspekcie głęboko dynamicznym i proroczym, jakim jest eklezjalne macierzyństwo i paradygmat każdego człowieka. Jednocześnie przy zachowaniu właściwej biblijnej i dogmatycznej głębi, należy ukazać w katechezie wszystkie pozytywne aspekty i elementy współczesnej dyskusji teologicznej na temat inkulturacji wiary, pobożności ludowej, integralnego wyzwolenia oraz nowej oceny kobiecości jako takiej”²².

3. Maryja w katechezie parafialnej

Istotne znaczenie dla maryjnej katechezy parafialnej ma włącznie katechizowanych w przygotowanie Mszy św., w sposób szczególnie związanych ze świętami maryjnymi – rorat, nabożeństw październikowych, majowych czy fatimskich. Dobrze zorganizowana katecheza będzie zawierać modlitwy w postaci litanii i różańca²³, a głoszenie kazań maryjnych powinno ukazać postawę służby na wzór Maryi i zaangażowania na rzecz Kościoła oraz społeczności lokalnej, która może wyrażać się na przykład w wolontariacie lub pracy w zespołach charytatywnych działających przy parafii²⁴. Ważną rolę odgrywają także pielgrzymki do sanktuariów maryjnych, dzięki którym młodzi ludzie mogą wzrastać duchowo²⁵. Warto przyjrzeć się, czy wskazane wyżej postulatory realizowane są w parafialnej katechezie maryjnej w Polsce.

W celu zbadania obrazu tej katechezy w polskich parafiach przeprowadzono sondaż, gdyż jest to skuteczna metoda „gromadzenia wiedzy o atrybutach

21 Por. J. Ratzinger, *Mariologia i pobożność maryjna w odniesieniu do wiary i teologii*, w: Tamże, s. 27 i n.

22 A. Amato, *Maryja*, dz. cyt., s. 573.

23 Por. M. Zając, *Katecheza maryjna w Polsce w latach 1905–2005*, Lublin 2006, s. 362–364, por. Tenże, *Elementy*, dz. cyt., s. 261 i n.

24 J. Kochel, *Maryja w katechezie Kościoła*, w: *Matka Pana w katechezie*, red. A. E. Klich, Kraków 2006, s. 102 i n.

25 Por. M. Zając, *Katecheza*, dz. cyt., s. 365, por. Tenże, *Elementy*, dz. cyt., s. 262.

strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranych zbiorowości, nasilaniu się i kierunkach rozwoju określonych zjawisk i wszelkich innych zjawiskach instytucjonalnie niezlokalizowanych – posiadających znaczenie wychowawcze – w oparciu o specjalnie dobraną grupę reprezentującą populację generalną, w której badane zjawisko występuje²⁶. Badanie zostało przeprowadzone w ramach zajęć z katechetyki na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i przebiegało w dwóch turach. Pierwsza miała miejsce na przełomie kwietnia i maja 2017 roku, zaś druga w październiku i listopadzie 2017 roku. Podstawową techniką wykorzystaną w badaniach empirycznych – którym zostali poddani przedstawiciele parafii pochodzenia lub parafii zaprzyjaźnionych ze studentami piątego roku teologii – jest ankieta. Zastosowano ankietę pocztową, a jej narzędziem był kwestionariusz²⁷. Ankieta została wysłana do 35 parafii pocztą elektroniczną bądź dostarczona osobiście przez studentów, o jej wypełnienie poproszone zostały osoby zaangażowane w duszpasterstwo danej parafii (księża i katecheci). Całość materiału badawczego znajduje się w archiwum autorów pracy w formie drukowanej bądź elektronicznej.

W zdecydowanej większości analizowany materiał pochodzi z terenu Polski południowej, uzyskano dane z 26 parafii, należących do 12 diecezji. Pomimo względnej nadreprezentatywności materiału pozyskanego z południa kraju, zgromadzono także dane z jego części północnej (Sopot), zachodniej (Słubice), z Wielkopolski i Kujaw (Gniezno, Toruń) oraz z dwu różnych części Mazowsza (Pabianice, Górkki k. Garwolina). Badaniami objęte zostały parafie od największej pod względem liczby mieszkańców w Polsce (Warszawa-Bemowo, MB Królowej Aniołów) po jedną z najmniejszych wspólnot, tworzoną przez wieś Czarna Góra na Spiszu. Są parafie z dużych miast, mniejszych miejscowości oraz wiejskie, a także sanktuaria maryjne (Górkki, Limanowa, Zakopane-Olcza). Wśród ankietowanych parafii aż 12 jest pod wezwaniem odnoszącym się do Maryi, wydarzeń z jej życia, nadawanych jej tytułów lub objawień.

W tabeli 1 zestawiono dane statystyczne omawianych parafii, obejmujące liczbę mieszkańców, ilość regularnie uczęszczających na niedzielne Msze św. (*dominantes*) oraz deklarowaną liczbę dzieci w wieku 6–12 lat i młodzieży od 13 do 18 roku życia.

26 T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001, s. 243.

27 Por. M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 1999, s. 236.

Tabela 1. Podstawowe dane statystyczne badanych parafii

Parafia	Liczba parafian	Dominicantes	6-12 r.ż.	13-18 r.ż.	diecezja
Warszawa-Bemowo – MB Królowej Aniołów	35 000	8000	5250	3500	warszawska
Kraków-Nowa Huta – św. Maksymiliana M. Kolbego	25 000	10 250	1200	1000	krakowska
Kraków-Nowa Huta – MB Częstochowskiej	18 000	5000	1980	1100	krakowska
Toruń – św. Michała Archanioła	12 000	1800	1320	480	toruńska
Kraków Nowa Huta – św. Bartłomieja	11 800	4500	bd	bd	krakowska
Pabianice – NMP Różańcowej	11 000	3000	800	700	łódzka
Limanowa – MB Bolesnej	11 000	7700	bd	bd	tarnowska
Słubice – MB Królowej Polski	10 000	4000	400	400	zielenogórsko- gorzowska
Stalowa Wola – Trójcy Przenajświętszej	6800	2000	bd	bd	sandomierska
Wrocław-Oporów – św. Anny	6500	2000	450	300	wrocławska
Gniezno – bł. Michała Kozala	5000	1250	bd	bd	gnieźnieńska
Sopot – Zesłania Ducha Świętego	5000	1200	bd	bd	gdańska
Kraków-Dąbie – św. Stanisława BM	4950	2000	100	120	krakowska
Rabka-Zdrój – św. Teresy od Dzieciątka Jezus	4650	2900	240	250	krakowska
Odporyszów – Oczyszczenia NMP	3500	3400	220	170	tarnowska
Pawlikowice k. Wieliczki – św. Michała Archanioła	3000	1800	bd	bd	krakowska
Miętustwo – NMP Królowej Polski	2700	2650	330	300	krakowska
Brzeźnica k. Wadowic – NSPJ	1820	1160	200	200	krakowska
Zakopane-Olcza – MB Objawiającej Cudowny Medalik	1800	1400	170	170	krakowska
Pewel Ślemieńska – NMP Królowej Polski	1580	700	112	120	bielsko- żywiecka
Górki k. Garwolina – MB Szkaplerznej	1520	1400	160	120	siedlecka
Ochaby k. Skoczowa – św. Marcina	1370	645	150	120	bielsko- żywiecka
Zaborze k. Skoczowa – MB Miłości i Sprawiedliwości Społecznej	1152	635	100	95	bielsko- żywiecka
Poręba Wielka k. Limanowej – MB Fatimskiej	1000	800	bd	bd	krakowska
Trybsz – św. Elżbiety Węgierskiej	833	810	37	32	krakowska
Czarna Góra – Przemienienia Pańskiego	250	240	30	25	krakowska

Źródło: badania własne.

Z zebranych danych wynika, iż odsetek regularnie praktykujących w prezentowanych parafiach waha się od 15% (Toruń) do 96–98% (Miętustwo, Trybsz, Odporyszów, Czarna Góra). Zróżnicowany jest też profil demograficzny wspólnot. Największy udział osób w przedziale 6–18 r.ż. w ogólnej liczbie parafian można zauważyć w Warszawie-Bemowie (25%), Miętustwie (23%), Czarnej Górze i Brzeźnicy (22%), zaś najmniej dzieci i młodzieży mieszka na terenie parafii Kraków-Dąbie (4,5%).

4. Wybrane formy kultu maryjnego w parafiach

W ankiecie pojawiły się pytania dotyczące parafialnych form pobożności maryjnej, stanowiących propozycję dla wszystkich. W każdej z badanych parafii odprawiane są nabożeństwa różańcowe w październiku, roraty oraz nabożeństwa majowe, a spośród innych form, najbardziej popularne to: nowenna do Matki Bożej Nieustającej Pomocy, nabożeństwa fatimskie oraz nabożeństwa pierwszosobotnie. Ponad 75% parafii organizuje także pielgrzymki do sanktuariów maryjnych. Pojawiły się w odpowiedziach grupy o charakterze maryjnym (Róże różańcowe i Apostolat Maryjny), które są odpowiedzialne za organizację określonych form kultu maryjnego w parafii.

Tabela 2. Wybrane formy kultu maryjnego w parafiach

Parafia	Parafialne nabożeństwa maryjne	Piesza pielgrzymka na JG lub do innego s.m.	Regularne pielgrzymki parafialne do s.m.
Warszawa-Bemowo – MB Królowej Aniołów	X, V, roraty, n.f., NMPNP (środy), godzinki (nd)	JG, 150 os.	JG, raz w roku
Kraków-Nowa Huta – św. Maksymiliana M. Kolbego	X, V, roraty, I Sb, medaliki – Niep. Pocz.	JG, 200-300 os.	KZ, KP, JG, Ludźmierz, Niepokalanów, Medjugorje
Kraków-Nowa Huta – MB Częstochowskiej i W. Kadłubka	V, roraty, różaniec (codziennie), I Sb, nabożeństwo do MB Częstochowskiej	Nie	s.m. Polski południowej co dwa miesiące
Toruń – św. Michała Archanioła	X, n.f., NMPNP, I Sb	Nie	Tak, 1x lub 2x/kwartał
Kraków-Nowa Huta – św. Bartłomieja	V, X, roraty, procesje różańcowe, NMPNP, krucjata różańcowa	JG, grupa mogilska	KZ (3x/rok), JG (2x/rok)
Pabianice – NMP Różańcowej	V, X, roraty, n.f., I Sb., NMPNP, akatyst, apel	JG, 100 os.	JG (3x/rok), Licheń, Łask (1x/rok), inne sporadycznie

Parafia	Parafialne nabożeństwa maryjne	Piesza pielgrzymka na JG lub do innego s.m.	Regularne pielgrzymki parafialne do s.m.
Limanowa – MB Bolesnej	X, szkaplerz, n.f., NMPNP, Droga MB Bolesnej	JG, 400 os.	Pasierbiec (sporadycznie), KZ (1x/rok), sanktuaria europejskie (co kilka lat)
Słubice – MB Królowej Polski	NMPNP, godzinki, nieszpory	JG, 40 os.	Rokitno (2x/rok), JG (1x/rok)
Stalowa Wola – Trójcy Przenajświętszej	NMPNP, I Sb	JG, 130 os.	nie
Wrocław Oporów – św. Anny	X, V, roraty, n.f., NMPNP (środy), I sob.	JG, ok 20 os.	JG, Odporyszów raz w roku
Gniezno – bł. Michała Kozala	X, V, NMPNP, n.f., I Sb	Nie	Tak, dwa razy w roku
Sopot – Zesłania Ducha Świętego	X, V, NMPNP, n.f., godzinki, nowenna do MB Cud. Medal.	Gdańsk – Matemblewo, 20–30 os.	Gdańsk – Matemblewo, JG, Licheń, Zakopane-Olcza raz w roku
Kraków-Dąbie – św. Stanisława BM	X, V, NMPNP, roraty, n.f., godzinki	JG, 20–30 os.	KZ, JG, inne polskie lub europejskie sanktuaria raz w roku
Rabka-Zdrój – św. Teresy od Dzieciątka Jezus	X, V, NMPNP, n.f., roraty, I Sb, Rodzina Radia Maryja (różaniec 1/tydz.)	JG, 50 os.	JG, Ludźmierz raz w roku
Odporyszów – Oczyszczenia NMP	X, V, roraty, I Sb, odpust	JG, bd	nie
Pawlikowice k. Wieliczki – św. Michała Archanioła	X, V, Róże różańcowe	JG, bd	nie
Miętustwo – NMP Królowej Polski	X, V, I Sb, NMPNP, roraty	JG, <i>Sursum corda</i> , ok. 30 os.	raz w roku
Brzeźnica k. Wadowic – NSPJ	X, V, roraty, I Sb, NMPNP	JG – 15 os., KZ – 50 os.	KZ, JG, Licheń, Maków P., Myślenice, Szczyrk
Zakopane-Olcza – MB Objawiającej Cudowny Medalik	X, V, godzinki, NMPNP, żywy różaniec, nowenna do MB Cud. Medal.	Ludźmierz – 20 os.	KZ, Ludźmierz, Lewocza, JG raz w roku
Pewel Ślemieńska – NMP Królowej Polski	X, V, roraty, nowenna do MB Częstochowskiej	Jasna Góra – kilkadziesiąt os.	JG (corocznie), Licheń, Gidle, Wilno (okazjonalnie)
Górki k. Garwolina – MB Szkaplerznej	X, V, n.f., roraty, godzinki, nowenna do MB Fatimskiej	JG – 20 os.	JG, raz w roku
Ochaby k. Skoczowa św. Marcina	X, V, roraty, Apostolat Maryjny	nie	Rychwałd, Hałcnów raz w roku

Parafia	Parafialne nabożeństwa maryjne	Piesza pielgrzymka na JG lub do innego s.m.	Regularne pielgrzymki parafialne do s.m.
Zaborze k. Skoczowa MB Miłości i Sprawiedliwości Społecznej	X, V, roraty, I Sb, naboż. do MB Piekarskiej (sobota wieczorem), NMPNP	nie	JG (I Sb), Skoczów (1x/mies.)
Poręba Wielka k. Limanowej – MB Fatimskiej	X, roraty, I Sb, n.f.	JG, KZ, Ludźmierz – 50 os.	KZ, JG, Limanowa, Licheń dwa razy w roku
Trybsz – św. Elżbiety Węgierskiej	X, V, roraty, I Sb, żywy różaniec	Nie	nie
Czarna Góra – Przemienienia Pańskiego	X, V, n.f., roraty	nie	nie

Objaśnienia skrótów:

X – codzienny różaniec w październiku

V – nabożeństwa majowe

NMPNP – nowenna do NMP Nieustającej Pomocy (zazwyczaj w środę)

n.f. – nabożeństwo fatimskie

I Sb – nabożeństwo pięciu pierwszych sobót miesiąca

s.m. – sanktuaria maryjne

JG – Jasna Góra

KZ – Kalwaria Zebrzydowska

KP – Kalwaria Pałacowska

Maków P. – Maków Podhalański

bd – brak danych

os. – osób

Źródło: badania własne.

O regularności pielgrzymek na podstawie ankiet można mówić w przypadku parafii Warszawa-Bemowo, Kraków-Nowa Huta – św. Maksymiliana M. Kolbego oraz św. Bartłomieja, Pabianice, Limanowa, Słubice, Stalowa Wola, Wrocław-Oporów, Sopot, Kraków-Dąbie, Rabka-Zdrój, Odporyszów, Pawlikowice k. Wieliczki, Miętustwo, Brzeźnica k. Wadowic, Zakopane-Olcza, Pewel Ślemieńska, Górki k. Garwolina, Zaborze k. Skoczowa oraz Poręba Wielka k. Limanowej. Najczęściej są to coroczne pielgrzymki do wybranych sanktuariów lokalnych lub ogólnopolskich. Przykładowo parafia w Rabce-Zdroju corocznie organizuje wyjazdy poszczególnych grup wiekowych: uczniów klasy III gimnazjum, maturzystów (w obu wypadkach do lokalnego sanktuarium w Ludźmierzu), dzieci komunijnych oraz pielgrzymkę dla wszystkich chętnych parafian (do Częstochowy). Dobrze prowadzona i regularna działalność grup parafialnych stanowi dodatkowy czynnik pielgrzymkowy, co potwierdza ankieta z parafii św. Bartłomieja w Krakowie-Nowej Hucie, skąd kilkakrotnie w ciągu roku organizowane są wyjazdy różnych wspólnot – dwukrotnie dla Rodziny Radia Maryja oraz Odnowy w Duchu Świętym, a corocznie dla grupy oazowej. Wyjątkiem jest w tym gronie

parafia w Zaborzu k. Skoczowa, w której co miesiąc organizowane są dwa wyjazdy – jeden w pierwsze soboty na Jasną Górę, zaś drugi do pobliskiej kaplicy św. Jana Sarkandra na wzgórzu Kaplicówka (389 m n.p.m.) nieopodal Skoczowa, gdzie znajduje się kopia wizerunku Matki Bożej Pompejańskiej, skupiająca na modlitwie licznych pielgrzymów każdego drugiego dnia miesiąca (całonocne czuwanie). Wśród lokalnych sanktuariów maryjnych będących celem parafialnych pielgrzymek wymieniane są: Maków Podhalański, Myślenice, Szczyrk, Rychwałd, Ludźmierz, Limanowa, Hałcnów, Łask, Gdańsk-Matemblewo czy Kalwaria Paławska.

Przechodząc do omówienia zagadnienia pieszych pielgrzymek warto zauważyć, że największą popularnością cieszą się coroczne *rekolacje w drodze* na Jasną Górę, ale liczba osób z poszczególnych parafii biorących w nich udział jest bardzo zróżnicowana. Zazwyczaj parafie prowadzą zapisy do grup o szerszym zasięgu rejonowych lub diecezjalnych. Organizowane są także pielgrzymi do sanktuariów lokalnych, jak z Sopotu do Gdańska-Matmblewa, gdzie znajduje się sanktuarium Matki Bożej Brzemiennej, czy piesza pielgrzymka *Sursum corda* z zakopiańskich Krzeptówek do Ludźmierza na pamiątkę przejazdu tą trasą Jana Pawła II w dniu 7 czerwca 1997 roku. Parafia w Krakowie-Mistrzejowicach organizuje też *Ekstremalną Drogę Krzyżową*, w której uczestniczy ok. 50 osób. Zważywszy, iż celem tej drogi jest Kalwaria Zebrzydowska, można i tę formę uznać za jeden z przejawów pobożności maryjnej, choć w pierwszej kolejności są tutaj motywy pasyjne, które skłaniają do pieszego wędrowania przed oblicze kalwaryjskiej Pani. Pątnicy udają się też tam podczas obchodów Wielkiego Tygodnia, z okazji innych świąt maryjnych i dni odpustowych w ciągu roku, co potwierdzają dane ankiety z parafii Brzeźnica, odległej o ok. 15 km od fundowanego przez Mikołaja Zebrzydowskiego sanktuarium. Z kolei parafianie z Pewli Ślemieńskiej regularnie pielgrzymują czterokilometrową trasą do położonego na wzgórzu, powyżej zabudowań miejscowości Ślemień, sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej, zwanego Jasną Górką²⁸.

Wśród pytań dotyczących form kultu maryjnego w parafiach osobnego omówienia domagają się te, które dotyczą nabożeństw przeznaczonych w szczególności sposób dla dzieci i młodzieży.

28 Por. *Sanktuarium Jasna Górka w Ślemieniu*, <https://www.polskieszlaki.pl/sanktuarium-jasna-gorka-w-slemieniu.htm> (dostęp: 15.11.2017).

5. Formy kultu maryjnego dla dzieci w parafiach

W zakresie obejmującym duszpasterstwo maryjne skierowane do dzieci, w ankietach znalazły się następujące pytania: o istnienie w parafii nabożeństwa różańcowego organizowanego specjalnie dla najmłodszych oraz o liczbę biorących w nim udział dzieci; o potwierdzenie prowadzenia dla nich rorat i scharakteryzowanie ich specyfiki maryjnej, jeśli jest to w wyraźny sposób zaakcentowane; o cel pielgrzymek dzieci pierwszokomunijnych, jeśli tylko należą one do zadań duszpasterstwa parafialnego.

Tabela 3. Formy kultu maryjnego dla dzieci w parafiach

Parafia	Udział dzieci w różańcu (os.)	Specyfika maryjna rorat dla dzieci	Cel pielgrzymek dzieci po Pierwszej Komunii świętej
Warszawa-Bemowo – MB Królowej Aniołów	100	kazania maryjne, oprawa muzyczna, zaangażowanie grup	nie są organizowane
Kraków-Nowa Huta – św. Maksymiliana M. Kolbego	100	losowanie figurek: MB, Dzieciątko Jezus, św. Józefa	JG, KZ, Ludźmierz, Szczyrzyc
Kraków-Nowa Huta – MB Częstochowskiej i W. Kadłubka	200	kazania maryjne	Czarna k. Krzeszowice
Toruń – św. Michała Archanioła	70	katecheza, dzieci wykonują rysunki MB	Markowice, Licheń JG
Kraków-Nowa Huta – św. Bartłomiej	80	losowanie figurki MB, kazania wg materiałów GN	s.m.
Pabianice – NMP Różańcowej	100	losowanie figurki, kazania wg materiałów GN	Licheń
Limanowa – MB Bolesnej	50 ^a	kazania wg programu, losowanie figurek aniołów	KZ, Ludźmierz
Słubice – MB Królowej Polski	100	roraty tak, bd o specyfice	tylko s.m.
Stalowa Wola – Trójcy Przenajświętszej	100	kazania maryjne	Miejsce Piastowe
Wrocław Oporów – św. Anny	60	kazania maryjne, naklejki dotyczące MB lub Świętej Rodziny	JG
Gnieszno – bł. Michała Kozala	70	losowanie figurki	s.m.
Sopot – Zesłania Ducha Świętego	20	kazania maryjne	JG, Licheń
Kraków-Dąbie – św. Stanisława BM	40	losowanie figurki MB, kazania wg materiałów GN	KZ

Parafia	Udział dzieci w różańcu (os.)	Specyfika maryjna rorat dla dzieci	Cel pielgrzymek dzieci po Pierwszej Komunii świętej
Rabka-Zdrój – św. Teresy od Dzieciątka Jezus	60	losowanie figurki MB	Ludźmierz
Odporyszów – Oczyszczenia NMP	80	losowanie figurki MB, kazania wg materiałów	nie
Pawlikowice k. Wieliczki – św. Michała Archanioła	bd	roraty tak, specyfiki brak	KZ, JG
Miętustwo – NMP Królowej Polski	130	losowanie figurki MB, kazania maryjne	Łagiewniki
Brzeźnica k. Wadowic – NSPJ	80	losowanie figurki MB, kazania maryjne	KZ, JG, Czarna k. Krzeszowic, Łagiewniki
Zakopane-Olcza – MB Objawiającej Cudowny Medalik	bd	losowanie figurki MB	JG
Pewel Ślemieńska – NMP Królowej Polski	50	Roraty nie, ostatnie 2 lata – homilie dla dzieci wg materiałów GN	JG
Górki k. Garwolina – MB Szkaplerznej	70	losowanie figurki MB	Kodeń, Leśna Podlaska, Pratulim
Ochaby k. Skoczowa – św. Marcina	25	Roraty tak, kazania wg materiałów GN	KZ, Łagiewniki, Wadowice
Zaborze k. Skoczowa – MB Miłości i Sprawiedliwości Społecznej	40	losowanie figurki MB, kazania wg materiałów GN	JG, Leśniów, Piekary
Poreba Wielka k. Limanowej – MB Fatimskiej	bd	losowanie figurek: MB, Jezusa	KZ, Ludźmierz
Trybsz – św. Elżbiety Węgierskiej	18	losowanie figurki MB	KZ, Krzeptówki
Czarna Góra – Przemienienia Pańskiego	20	kazania maryjne	Mogiła

Objaśnienia i skróty:

^a – liczba nie uwzględnia dzieci uczestniczących w nabożeństwach przy kapliczkach

MB – Matki Bożej

s.m. – sanktuaria maryjne

JG – Jasna Góra

KZ – Kalwaria Zebrzydowska

KP – Kalwaria Pałacowska

GN – „Gość Niedzielny”

bd – brak danych

Źródło: badania własne.

Udział dzieci w różańcu waha się od 2% do 66% zamieszkujących na terenie badanych parafii²⁹, najmniejszy odsetek z nich uczęszcza na to nabożeństwo w parafiach o liczbie mieszkańców powyżej 10 000, jedynym wyjątkiem są Słu-

29 Dane są porównywalne tylko w obrębie parafii, które podały orientacyjną liczbę dzieci i młodzieży (zob. Tabela 1).

bice z wynikiem 25%. Zadowolającym rezultatem może pochwalić się parafia Kraków–Dąbie, gdzie na różaniec chodzi 40% dzieci (przy czym stanowią one zaledwie 2% ogółu mieszkańców). Podobne lub wyższe wyniki osiągnęły jeszcze wspólnoty parafialne z Brzeźnicy, Miętustwa i Zaborza (po 40%), Górek (43%), Pewli (44%), Trybsza (48%) i Czarnej Góry (66%).

W zdecydowanej większości parafii organizowane są Msze św. roratnie ze szczególnym uwzględnieniem udziału w nich dzieci. Ich maryjny charakter podkreślają przede wszystkim kazania tematyczne oraz losowanie figurki Matki Bożej, którą najmłodszy zabiera na całą dobę do domu, a następnie przynoszą na kolejne spotkanie. Stanowi to motywację zarówno do modlitwy w domu za wstawiennictwem Matki Najświętszej, jaki i do ponownego przyjścia na roraty nazajutrz. Losowanie zaś odbywa się na podstawie serduszek lub innych materiałów (odpowiedzi na zadane wcześniej pytania lub zapisane dobre uczynki) przyniesionych przez dzieci (przedstawiają to informacje z trzech parafii). W dwóch parafiach nie zostało zaznaczone czy losowana jest figurka NMP lub inna. Kazania tematyczne (łącznie w 16 parafiach) przygotowywane są także na podstawie gotowych materiałów, publikowanych przez ogólnopolskie i diecezjalne wydawnictwa (na to wskazano w ankietach siedmiu parafii).

6. Formy kultu maryjnego dla młodzieży w parafiach

Nieco mniej miejsca poświęcono w ankiecie katechezie i pobożności maryjnej młodzieży, gdyż w kwestionariuszu znalazło się tylko jedno pytanie dotyczące pielgrzymek maturzystów do miejsc kultu maryjnego. Dodatkowo jednak te kwestie zostaną przedstawione przy analizie działalności grup parafialnych.

Tabela 4. Parafialne pielgrzymki maturzystów do sanktuariów maryjnych

Parafia	Pielgrzymka maturzystów	Parafia	Pielgrzymka maturzystów
Warszawa – MB Królowej Aniołów	nie	Rabka-Zdrój – św. Teresy od Dzieciątka Jezus	Ludźmierz
Kraków-Nowa Huta – św. Maksymiliana M. Kolbego	nie	Odporyszów – Oczyszczenia NMP	nie
Kraków-Nowa Huta – MB Częstochowskiej	nie	Pawlikowice k. Wieliczki – św. Michała Archanioła	nie
Toruń – św. Michała Archanioła	nie	Miętustwo – NMP Królowej Polski	nie

Parafia	Pielgrzymka maturzystów	Parafia	Pielgrzymka maturzystów
Kraków-Nowa Huta – św. Bartłomieja	JG, organizuje katecheta z LO	Brzeźnica k. Wadowic – NSPJ	organizowana przez katechetów, ale finansowana przez parafię – brak informacji o miejscu docelowym
Pabianice – NMP Różańcowej	JG	Zakopane-Olcza – Cudownego Medalika	nie
Limanowa – MB Bolesnej	JG	Pewel Ślemieńska – NMP Królowej Polski	nie
Słubice – MB Królowej Polski	JG	Górki k. Garwolina – MB Szkaplerznej	Kodeń
Stalowa Wola – Trójcy Przenajświętszej	nie	Ochaby k. Skoczowa – św. Marcina	nie
Wrocław-Oporów – św. Anny	nie	Zaborze k. Skoczowa – MB Miłości i Sprawiedliwości Społecznej	JG
Gniezno – bł. Michała Kozala	JG	Poręba Wielka k. Limanowej – MB Fatimskiej	nie
Sopot – Zesłania Ducha Świętego	nie	Trybsz – św. Elżbiety Węgierskiej	nie
Kraków-Dąbie – św. Stanisława BM	nie	Czarna Góra – Przemienienia Pańskiego	nie

Źródło: badania własne.

Jak wynika z powyższego zestawienia, na 26 badanych wspólnot niespełna 35% deklaruje swój udział w tym przedsięwzięciu, zaś jeszcze mniej – zaledwie 27% przyznaje, że jest organizatorem takich wyjazdów, które zwykle za swój cel obierają sanktuarium na Jasnej Górze (23%). Zapewne jest to z jednej strony wynikiem lokalizacji placówek oświatowych w większych miejscowościach, z drugiej zaś faktem pochodzenia uczniów z wielu różnych parafii. W tej sytuacji czynnikiem spajającym duszpasterstwo staje się szkoła zamiast parafii. Ten istotny aspekt należy wziąć pod uwagę w planowaniu wszelkich działań pastoralnych na poziomie szkół ponadgimnazjalnych (czy też niebawem ponadpodstawowych).

Powyższe informacje warto uzupełnić o uwagi na temat diecezjalnych pielgrzymek młodzieży do sanktuariów maryjnych, proponowane jako element przygotowania do sakramentu bierzmowania. Z uwagi na to, iż takie pytanie nie znalazło się w kwestionariuszu wydaje się słuszne, aby uzupełnić brakujące dane na podstawie wskazań diecezjalnych dla kandydatów do bierzmowania. Może to

stanowić przyczynek do dalszych badań nad kształtem i skutecznością obecnie obowiązujących form przygotowania do bierzmowania oraz miejscem katechezy maryjnej w ramach tego przedsięwzięcia.

7. Diecezjalne formy pobożności maryjnej dla kandydatów do bierzmowania

Pielgrzymki jako takie (bez wyszczególniania miejsc pielgrzymowania lub z założeniem, iż nie są to sanktuaria maryjne) pojawiają się w praktyce przygotowania do bierzmowania w diecezjach polskich. Robert Kaczmarek, wśród form poprzedzających bierzmowanie lub jako dziękczynienie za przyjęcie sakramentu umocnienia w wierze, wymienia m. in. uczestnictwo w pielgrzymce organizowane przez poszczególne diecezje³⁰. W niektórych diecezjach organizowany jest diecezjalny dzień młodzieży. Często jako lokalizację spotkań wybiera się sanktuarium lub miejsce o szczególnym znaczeniu dla diecezji, np.: Góra św. Anny w diecezji opolskiej, diecezjalne spotkanie młodzieży w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, wakacyjne spotkanie młodych w Krzeszowie lub Legnickim Polu w diecezji legnickiej, czy w sanktuarium maryjnym w Licheniu w diecezji wrocławskiej³¹. Wiele z tych miejsc może sprzyjać kształtowaniu pobożności maryjnej. Z ogólnodostępnych źródeł i dokumentów diecezjalnych wynika, iż pielgrzymka kandydatów do sakramentu bierzmowania lub młodzieży po bierzmowaniu do wybranego sanktuarium maryjnego znalazła się w zaleceniach duszpasterskich dziewięciu polskich diecezji³². Pierwszy synod diecezji legnickiej sugeruje, że w drugim oraz trzecim roku formacji podczas wakacji kandydaci do bierzmowania powinni wziąć udział w przynajmniej jednej z następujących form duszpasterskich spotkań dla młodzieży: spotkaniu młodych w Krzeszowie, pieszej pielgrzymce na Jasną Górę, czy też pieszej pielgrzymce do Krzeszowa. Chodzi tu o włączenie się w wydarzenia o charakterze diecezjalnym – nie ma motywów bezpośrednio związanych z maryjnym wymiarem przygotowania, jednak

30 Archidiecezja częstochowska: pielgrzymka do katedry na początku przygotowania i po bierzmowaniu; diecezja sosnowiecka: pielgrzymka dziękczynna za przyjęcie sakramentu bierzmowania do Kalwarii Zebrzydowskiej; diecezja tarnowska: pielgrzymka dziękczynna dla bierzmowanych z klas III w drugą sobotę czerwca; diecezja zamojsko-lubaczowska: pielgrzymka bierzmowanych w maju każdego roku. Por. R. Kaczmarek, *Elementy organizacyjne katechezy przygotowującej młodzież do sakramentu bierzmowania w Polsce i w Niemczech*, „Studia Katechetyczne” 11 (2015), s. 248.

31 Por. Tamże.

32 W archidiecezji krakowskiej pielgrzymka taka odbywała się corocznie od 1993 do 2011 roku.

w czytelny sposób następuje nawiązanie do kształtowania pobożności maryjnej³³. Diecezje świdnicka oraz gnieźnieńska zawarły (we wskazaniach dotyczących przygotowania do bierzmowania) udział bierzmowanych w nabożeństwach różańcowych, majowych, Mszach św. roratnich i innych formach pobożności proponowanych przez parafie³⁴. Z kolei *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania* z 2017 roku zalecają, by po przyjęciu sakramentu zorganizować pielgrzymkę do diecezjalnego lub innego sanktuarium jako wyraz wdzięczności za otrzymany sakrament³⁵.

Znaczenie pielgrzymek dla kandydatów lub młodzieży bierzmowanej jest dostrzegane jako istotny element przygotowania do bierzmowania oraz inicjacji chrześcijańskiej. Jak podkreśla R. Kaczmarek, wspólne wyjazdy młodych sprzyjają lepszemu poznaniu się i integracji. Nawiązane wtedy relacje mogą stanowić bardzo dobry fundament dalszego przygotowania do bierzmowania w parafii. Ponadto wyjazdy takie sprzyjają doświadczeniom duchowym, których brakuje w domach rodzinnych, a często też nie można ich w takim stopniu zapewnić w parafii. Przebywanie ze sobą młodych ludzi stwarza im możliwość życia przez pewien czas jako „mały Kościół”³⁶.

Tabela 5. Diecezjalne pielgrzymki młodzieży (zwł. bierzmowanych) do sanktuariów maryjnych³⁷.

Diecezja	Sanktuarium maryjne
Elcka	Studzieniczna
Krakowska (1993–2011)	Kalwaria Zebrzydowska
Świdnicka	Wybrane sanktuarium maryjne

33 Por. I Synod diecezji legnickiej 2007–2012, *Instrukcja katechetyczno–pastoralna o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania w diecezji legnickiej*, nr 12, www.synod.diecezja.legnica.pl/KSIEGA/TOMI/16-114.pdf (dostęp: 10.09.2017).

34 Por. *Instrukcja w sprawie przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania w diecezji świdnickiej*, 18 września 2012 r., nr 12, <http://www.diecezja.swidnica.pl/index.php/katechetyczny/1002-instrukcja-w-sprawie-przygotowania-do-przyjcia-sakramentu-bierzmowania-w-diecezji-widnickiej> (dostęp: 10.09.2017), por. *Instrukcja duszpasterska dotycząca przygotowania i udzielania sakramentu bierzmowania w Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, w: „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” LVI (2001), wyd. specjalne, http://www.duszpasterstwo.rodzin.gniezno.opoka.org.pl/go.php/pl/dokumenty_kosciola_o_rodzinie/dokumenty_partykularne/abp_henryk_muszynski/instrukcja_duszpasterska_dot_przygotowania.html (dostęp: 08.10.2017).

35 *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania*, 6 kwietnia 2017, nr 35, <http://episkopat.pl/wskazania-konferencji-episkopatu-polski-dotyczace-przygotowania-do-przyjcia-sakramentu-bierzmowania/> (dostęp: 10.09.2017).

36 Por. R. Kaczmarek, *Elementy*, dz. cyt., s. 247.

37 Dane na podstawie: R. Kaczmarek, *Model katechezy przygotowującej do sakramentu bierzmowania w Polsce i w Niemczech*, Katowice 2015, s. 251–253.

Diecezja	Sanktuarium maryjne
Legnicka	Krzyszów, Jasna Góra
Koszalińsko-kołobrzaska	Skrzatusz
Sosnowiecka	Kalwaria Zebrzydowska (bierzmowani)
Włocławska	Licheń
Zamojsko-lubaczowska	Pielgrzymka bierzmowanych w maju
Opolska	Jasna Góra

Źródło: opracowanie własne

Wracając do omówienia zebranych danych ankietowych, pozostaje jeszcze jeden istotny wątek, którym jest mariologicznie sprofilowana działalność parafialnych grup dla dzieci i młodzieży.

8. Maryjny profil formacji w parafialnych grupach dzieci i młodzieży

Ostatnie pytanie zawarte w kwestionariuszu ankiety dotyczyło istnienia oraz specyfiki działalności grup o wyraźnie maryjnym charakterze. Ankietowani zostali poproszeni o wpisanie w tabelę nazw istniejących w parafii grup dzieci lub młodzieży, liczby działających w nich osób, przedział wiekowy lub średnią wieku członków, a następnie mieli krótko scharakteryzować maryjny profil funkcjonowania tych wspólnot. Nie w każdym przypadku pytanie to zostało poprawnie zrozumiane przez respondentów, co odzwierciedlają wyniki badania. Niektórzy z ankietowanych wyszczególniali wszystkie działające w parafii grupy i wspólnoty dla dzieci oraz młodzieży, nie zawsze umiając wskazać wątki maryjne w ich formacji. Zatem świadomość osób duchownych, katechetów i animatorów jest jednym z elementów, który należy w sprecyzowany sposób kształtować, przygotowując ich do pracy w parafiach. Zdarza się bowiem, że wspólnota mająca inne cele niż kształtowanie pobożności maryjnej, jednocześnie w sposób pośredni realizuje istotne elementy katechezy maryjnej. Zauważać to można, analizując charyzmat i założenia poszczególnych wspólnot dziecięcych i młodzieżowych.

Ruch Światło–Życie wyrósł z doświadczenia harcerskiego Franciszka Blachnickiego w 1969 roku, a jego formacja składa się z trzech stopni. Katechezy maryjne w ramach spotkań Oazy skupione są na syntezie personalnego i eklezjalnego aspektu obrazu i kultu Maryi. Jest Ona matką wszystkich ludzi, Matką Kościoła poprzez bycie Niepokalaną, Oblubienicą i Matką Słowa Wcielonego. Akcent pada również na postawę bezgranicznego oddania się Chrystusowi, co sprawia, że dla członków wspólnoty jest Ona wzorem i przewodniczką na drodze wiary³⁸. Owa

38 Por. M. Zając, *Katecheza*, dz. cyt., s. 342 i n., por. B. Bożek, *Charyzmat maryjny w Ruchu Światło–Życie*, w: *Matka Pana*, dz. cyt., s. 121–124.

wspólnota funkcjonuje w parafii św. Bartłomieja (44 osoby spośród dzieci i młodzieży) oraz św. Maksymiliana Kolbego (2,5% dzieci i 3% młodzieży) w Krakowie-Nowej Hucie, a także w Trybszu (11,6% dzieci i młodzieży), Zaborzu (21% młodzieży) i Porębie Wielkiej (7 osób spośród młodzieży)³⁹.

Kolejna wspólnota to Ruch Dzieci Maryi, która powstała w 1978 roku początkowo jako rekolekcje o tematyce maryjnej. Obecnie program formacji podzielony jest na 2 etapy i składa się z cotygodniowych spotkań w parafii oraz rekolekcji wakacyjnych. Głównym celem wychowawczym ruchu jest obranie Maryi za wzór i naśladowanie Jej poprzez wypracowanie umiejętności słuchania, dojrzewania w życiu modlitwy, a także ofiarowaniu siebie Bogu i drugiemu człowiekowi⁴⁰. Ruch prowadzony jest w Limanowej oraz Zaborzu, skupiając wokół siebie po 15 osób (w Zaborzu niespełna 8% dzieci i młodzieży z terenu parafii), a w Ochabach i Pewli Ślemieńskiej odpowiednio 12% i 22,3% dzieci z parafii.

Dziewczęca Służba Maryi (DSM) jest wspólnotą, dla której NMP stanowi wzór życia. Jej formacja podzielona jest na 6 stopni, a towarzyszą jej cztery idee przewodnie: Maryja, Serce Jezusa, wspólnota Kościoła Chrystusowego oraz świat stworzony i odkupiony. Podczas spotkań Bogurodzica przedstawiana jest głównie jako Niepokalana, Matka Kościoła, Królowa Polski oraz Królowa Ognisk Rodzinnych. DSM ma za zadanie posługę w kościele podczas Mszy św. i uroczystości oraz propagowanie nabożeństwa do Maryi⁴¹. Według ankietowanych funkcjonuje ona w Limanowej i Zakopanym, gromadząc odpowiednio 30 i 35 dziewcząt – w Zakopanem liczba ta stanowi ponad 10% ogółu dzieci i młodzieży z parafii.

Dziecięca Krucjata Niepokalanej prowadzona jest w Pabianicach, a należy do niej 1,3 % dzieci i młodzieży z parafii. Jest to ruch oparty na modlitwie różańcowej, codziennej ofierze jako formie pokuty, której wyrazem jest wstrzeмиёнliwość i skromność. W czasie spotkań formacyjnych akcentuje się macierzyńską miłość Niepokalanego Serca Maryi, ponadto dzieci otrzymują Cudowny Medalik, a także raz w roku odnawiają postanowienia. Zdarza się, że program Krucjaty realizowany jest również w ramach jakiegoś innego ruchu⁴², jak ma to miejsce w Zakopanem-Olczy, we wspólnocie Dziewczęcej Służby Maryjnej.

Inicjatorką Żywego Różańca, który powstał we Francji w 1826 roku, była Paulinie Jaricot, która zaczęła tworzyć tzw. róże. Zadaniem każdej z osób należących

39 Dane są prezentowane w postaci odsetkowej, o ile wskazano ogólną liczbę dzieci i młodzieży w parafii (zob. Tabela 1).

40 Por. J. Morcinek, *Ruch „Dzieci Maryi”*, w: Tamże, s. 111–114.

41 Por. *Czym jest DSM?*, <http://dsm.diecezja.tarnow.pl/czym-jest-dsm/> (dostęp: 15.11.2017).

42 Por. O. Puskiewicz, *Formacja dzieci i rodziców w Dziecięcej Krucjacie Niepokalanej*, http://www.duszpasterstwotrzezwosci.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=100&catid=52&Itemid=63 (dostęp: 15.11.2017).

do wspólnoty było odmawianie przez miesiąc jednej z 15 tajemnic różańca. Obecnie, po dodaniu przez Jana Pawła II tajemnic światła, róża składa się 20 osób⁴³. Żywy Różaniec Dzieci prowadzony jest w Warszawie-Bemowie, gdzie odsetek dzieci uczestniczących w nim wynosi zaledwie 0,6%.

Natomiast Podwórkowe Koło Różańcowe (PKR) zostało zainicjowanie w 1997 roku w Polsce przez Magdalenę Buczek, która jako 9-letnia, niepełnosprawna dziewczynka, postanowiła wspólnie ze swoimi rówieśnikami odmawiać różaniec. Każdy członek wspólnoty zobowiązuje się odmawiać przynajmniej jedną dziesiątkę różańca, rozważając przy tym wybraną tajemnicę. Ponadto, każda grupa ma swojego opiekuna, który prowadzi spotkania formacyjne, podczas których uczestnicy przygotowują się do osobistego oddania się Maryi, by zawsze chcieć i działać tak jak Ona⁴⁴. PKR funkcjonuje na terenie parafii św. Maksymiliana Kolbego w Krakowie-Nowej Hucie, skupiając 2,5 % dzieci.

Wincentyńska Młodzież Maryjna to stowarzyszenie, które zostało założone na prośbę Maryi skierowaną do siostry miłosierdzia św. Katarzyny Labouré 18 lipca 1830 roku podczas objawień w Paryżu. Ma ono wyraźny charakter maryjny, nie tylko ze względu na okoliczności jego powstania, ale także formację – jego zadaniem jest ukazywanie na kartach Biblii Maryi jako wzoru i inspiracji dla młodych ludzi na drodze wiary i miłości, a także propagowanie nabożeństwa do Niej oraz służby ludziom ubogim⁴⁵. Ta wspólnota, jak wynika z badania, funkcjonuje zasadniczo tylko w tych parafiach, które są prowadzone przez Zgromadzenie Księży Misjonarzy (Wrocław-Oporów, Limanowa, Odporyszów, Zakopane-Olcza, Słubice) i skupia od 2% do ponad 12% dzieci i młodzieży z terenu parafii. Warto odnotować, iż parafie w Pabianicach oraz w Limanowej (także prowadzone przez księży misjonarzy) w równym stopniu zwracają uwagę liczebnością grup o profilu maryjnym.

Wolontariat Codziennego Miłosierdzia powstał z inicjatywy młodzieży i studentów zaangażowanych w organizację Światowych Dni Młodzieży na terenie Rabki-Zdroju. Obecnie 10% młodzieży z parafii włącza się w pomoc osobom najbardziej potrzebującym na terenie swojego miasta⁴⁶.

Do służby liturgicznej należą osoby, które pełnią zarówno posługi, jak i funkcje liturgiczne. Są to m. in. lektorzy, ministranci i schola. Według wytycznych

43 Por. M. Zajac, *Katecheza*, dz. cyt., s. 349.

44 Por. Tamże, s. 352.

45 Por. Sekretariat WMM, *Kim jesteśmy?*, www.mlodziemaryjna.pl/wordpress/?page_id=8 (dostęp: 19.11.2017).

46 Por. *Wolontariat Codziennego Miłosierdzia*, <https://web.facebook.com/wolontariatcodziennegomilosierdzia/> (dostęp: 15.11.2017).

II Polskiego Synodu Plenarnego, w każdej parafii powinna istnieć grupa ministrantów i schola, objęta odpowiednim prowadzeniem⁴⁷. Jako materiały poleca się program formacji dziecięcej służby liturgicznej, ukazujący Maryję jako wzór powołanych⁴⁸. Tylko 9 na 19 ankietowanych parafii wskazuje ową posługę funkcjonującą w swojej parafii. Jednakże tylko 4 spośród ankietowanych określiło jej charakter maryjny. Okazuje się, że właściwie we wszystkich przypadkach są to najliczniejsze grupy w parafii. Natomiast istnieje duże prawdopodobieństwo, iż pozostała część badanych nie uwzględniła w ogóle żadnej z form służby liturgicznej, nie widząc wyraźnego powiązania z formacją o tematyce maryjnej.

Grupy Apostolskie powstały w archidiecezji krakowskiej w 1969 roku z inicjatywy kardynała Karola Wojtyły. Głównym zadaniem wspólnoty jest formacja młodych ludzi do służby Bogu i drugiemu człowiekowi. Podczas rekolekcji uczestnicy otrzymują krzyż apostołski, a cotygodniowe spotkania w parafii stają się szkołą chrześcijańskiego życia, na których młodzież uczy się dawania świadectwa wiary⁴⁹. Charakteru maryjnego Grup Apostolskich można doszukiwać się w posłudze drugiemu, a owa wspólnota została uwzględniona przez ankietowanych z Rabki-Zdroju, gdzie skupia 4% młodzieży.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, uczestnictwo dzieci i młodzieży w różnych grupach parafialnych waha się pomiędzy 0,6% a 36,4%. Należy zwrócić uwagę, iż większość wyników poniżej 5% dotyczy przede wszystkim parafii posiadających ponad 10 000 mieszkańców lub znajdujących się w dużych miastach (Warszawa, Kraków, Wrocław). Natomiast najwyższy odsetek notuje się we wspólnotach z terenów wiejskich, nieprzekraczających 1 000 mieszkańców oraz wyjątkowo w Pewli Ślemieńskiej, gdzie największy procent stanowią członkowie służby liturgicznej oraz wspólnota Dzieci Maryi.

Mimo to wszystkie grupy parafialne mają charakter elitarny i skupiają tylko niewielki odsetek dzieci i młodzieży zamieszkujących na terenie parafii. O wiele większą frekwencją cieszą się proponowane formy pobożności i kultu maryjnego. Niewątpliwym atutem pracy formacyjnej są małe grupy, jednak wydaje się, iż zasięg ich oddziaływania – ale też i chęć współpracy z innymi, jeszcze niezaangażowanymi – jest bardzo ograniczony. Zatem istotne jest pielęgnowanie dotychczasowych form kultu, włączenie w ich tworzenie i animowanie członków istniejących grup parafialnych oraz dbałość o maryjny charakter parafialnej katechezy

47 Por. J. Paliński, *Służba liturgiczna w dokumentach ogólnokościelnych i II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Anamnesis” 3 (2003), nr 9, s. 58, 69.

48 Por. Podkomisja ds. Służby Liturgicznej, *Służyć tym darem, jaki każdy otrzymał. Program formacyjny służby liturgicznej*, bmv, 2013, s. 108.

49 *Historia Grup Apostolskich RAM*, <http://www.grupyapostolskie.pl/new2/index.php/o-nas/historia-ram> (dostęp: 15.11.2017).

sakramentalnej, obejmując nią zarówno dzieci, młodzież, jak i rodziców, którzy przecież są pierwszymi katechetami (por. DOK 226).

Tabela 6. Grupy o charakterze maryjnym dla dzieci i młodzieży w parafiach

Parafia	Nazwa grupy	Ilość osób w grupie	Wiek	Działalność o charakterze maryjnym
Warszawa-Bemowo – MB Królowej Aniołów	Żywy Różaniec Dzieci	30 (0,6% dzieci z parafii)	7–12	bd
Kraków-Nowa Huta – św. Maksymiliana M. Kolbego	Podwórkowe Koło Różańcowe	30 (2,5% dzieci z parafii)	6–9	Tematy maryjne podczas katechez w powiązaniu z okresami roku liturgicznego
	Oaza Dzieci Bożych	30 (2,5% dzieci z parafii)	9–12	
	Oaza młodzieżowa	30 (3% młodzieży z parafii)	13–18	
Kraków-Nowa Huta – MB Częstochowskiej	Schola dziecięca	20 (1% dzieci z parafii)	6–12	Pieśni maryjne
	Służba Liturgiczna	40 (1,3% dzieci i młodzieży z parafii)	8–18	Katechezy o Matce Bożej
Kraków-Nowa Huta – św. Bartłomiej	Oaza Dzieci Bożych	20 (bd)	9–15	Zgodnie z charyzmatem ruchu oazowego
	Oaza Nowej Drogi	12 (bd)	13–16	
	Oaza Nowego Życia	12 (bd)	>17	
Pabianice – NMP Różańcowej	Krucjata Maryjna	20 (1,3% dzieci i młodzieży z parafii)	7–19	Nowenna do NMPNP, spotkania formacyjne (prowadzą siostry ze Zgromadzenia Córek Bożej Miłości)
	Apostolat Maryjny	30 (0,3% dorosłych z parafii)	50–90	Spotkania formacyjne, pielgrzymki, comiesięczna Eucharystia
	Rodzina Różańcowa	100 (1% dorosłych z parafii)	18–95	Spotkania formacyjne, modlitwa różańcowa, pielgrzymki
Limanowa – MB Bolesnej	DSM – Dziewczęca Służba Maryjna	30 (bd)	5–25	Działalność formacyjno-modlitewna
	Dzieci Maryi	15 (bd)	12–18	Modlitewna i katechetyczna
	Wincentyńska Młodzież Maryjna	15 (bd)	15–19	Formacyjno-modlitewna

Parafia	Nazwa grupy	Ilość osób w grupie	Wiek	Działalność o charakterze maryjnym
Słubice – MB Królowej Polski	Wincentyńska Młodzież Maryjna	32 (8% dzieci z parafii)	6–12	Adoracja (raz w miesiącu), celebracje z okazji 8 grudnia
		18 (4,5% młodzieży parafii)	13–18	
Wrocław-Oporów – św. Anny	Wincentyńska Młodzież Maryjna	10 (2% młodzieży z parafii)	13	Nowenna, praca z ubogimi
Kraków-Dąbie – św. Stanisława BM	Schola	8 (8% dzieci z parafii)	8–10	bd
	Ministranci	7 (3,2% dzieci i młodzieży z parafii)	10–13	
	Lektorzy	12 (10% młodzieży z parafii)	14–18	
	Grupa po ŚDM	10 (0,2% dorosłych z parafii)	18–26	
Rabka-Zdrój – św. Teresy od Dzieciątka Jezus	Służba Liturgiczna	45 (9,2% dzieci i młodzieży z parafii)	9–25	bd
	Schola	40 (8,2% dzieci i młodzieży z parafii)	7–18	
	Grupa Apostolska	10 (4% młodzieży z parafii)	13–19	
	Wolontariat Codziennego Miłosierdzia	25 (10% młodzieży z parafii)	15–25	
Odporyszów – Oczyszczenia NMP	Wincentyńska Młodzież Maryjna	30 (13,6% dzieci z parafii)	8–10	bd
Miętustwo – NMP Królowej Polski	Nie ma typowej grupy o charakterze maryjnym. Działają natomiast: Grupa Apostolska, scholka, ministranci i lektorzy			
Brzeźnica k. Wadowic – NSPJ	Ministranci i lektorzy	26 (6,5% dzieci i młodzieży z parafii)	9–19	Spotkania formacyjne i liturgiczne
	Schola	30 (7,5% dzieci i młodzieży z parafii)	7–14	Spotkania formacyjne
	Misjonarze Miłości	20 (5% dzieci i młodzieży z parafii)	7–14	Spotkania formacyjne

Parafia	Nazwa grupy	Ilość osób w grupie	Wiek	Działalność o charakterze maryjnym
Zakopane-Olcza – MB Objawiającej Cudowny Medalik	Krucjata Maryjna – Dziewczęca Służba Maryjna	35 (10,3% dzieci i młodzieży z parafii)	9–17	Życie na wzór Maryi, codzienna modlitwa tajemnicą różańca, pieśni maryjne, udział w nowennie do MB Objawiającej Cudowny Medalik
Pewel Ślemieńska – NMP Królowej Polski	Dzieci Maryi	25 (22,3% dzieci z parafii)	6–12	Ewangelizacja przez śpiew, nabożeństwa maryjne
Ochaby k. Skoczowa – św. Marcina	Dzieci Maryi	18 (12% dzieci z parafii)	5–11	Cotygodniowe spotkania formacyjne, różaniec
	Ministranci	19 (7% dzieci i młodzieży z parafii)	10–18	Spotkania modlitewne, formacja, sport
Zaborze k. Skoczowa – Miłości i Sprawiedliwości Społecznej	Dzieci Maryi	15 (7,9% dzieci i młodzieży z parafii)	9–13	Cotygodniowe spotkania formacyjne o tematyce maryjnej
	Ministranci i lektorzy	15 (7,9% dzieci i młodzieży z parafii)	9–21	Aktywny udział w nabożeństwach
	Oaza młodzieżowa	20 (21% młodzieży z parafii)	13–20	Modlitwa, katecheza, rozważanie Pisma świętego
	Kandydaci do bierzmowania	10 (10,5% młodzieży z parafii)	15	Prowadzenie różańca, katecheza, spotkania z ludźmi Kościoła
Poręba Wielka k. Limanowej – MB Fatimskiej	Ministranci i lektorzy	25 (bd)	9–19	bd
	Oaza	7 (bd)	14–15	
	Grupa misyjna	bd	9–13	
Trybsz – św. Elżbiety Węgierskiej	Oaza	8 (11,6% dzieci i młodzieży z parafii)	11–18	bd
	Służba Liturgiczna	14 (20,3% dzieci i młodzieży z parafii)	8–20	
Czarna Góra – Przemienienia Pańskiego	Schola	7 (12,7% dzieci i młodzieży z parafii)	11–18	bd
	Służba Liturgiczna	20 (36,4% dzieci i młodzieży z parafii)	8–18	

Źródło: badania własne.

Przedstawione wyniki nie są reprezentatywne dla ukazania całego obrazu katechezy maryjnej w polskich parafiach, stanowią one bowiem pilotażowy projekt, mogący wstępnie profilować szerszej zakrojone prace badawcze. Dostarczają tylko informacji, będących punktami orientacyjnymi przy podejmowaniu dalszych dociekań i planowaniu działań katechetycznych.

Wśród wniosków z przeprowadzonego sondażu należy z pewnością wskazać istotne znaczenie postaci Maryi jako przedmiotu czci i podziwu w polskich parafiach. Kształtowanie pobożności maryjnej odbywa się poprzez powszechnie występujące formy nabożeństw, takich jak: różaniec, roraty, nabożeństwa majowe czy fatimskie, regularne pielgrzymki do sanktuariów maryjnych. Wyraźna jest ich funkcja integracyjna – wspólnototwórcza, co ukazuje wielopłaszczyznowe oddziaływanie tych zamierzeń lub zwyczajów pastoralnych. O wiele trudniej jednak wskazać inne, teologiczne i biblijne wątki wraz z wychowaniem do przeżywania kobiecości, poprzez planową katechezę maryjną w ramach parafii i działających w niej grup. Z pewnością należy tutaj wymienić, jako element pozytywny, roratnie kazania o tematyce maryjnej, jednak zazwyczaj ich adresatami są dzieci. Być może należałoby uzupełnić je o katechezę maryjną dla dorosłych. Wydaje się zatem słuszne, iż programy i założenia formacyjne grup o mniej lub bardziej ścisłym profilu maryjnym domagają się adaptacji do zarówno wybranych aspektów współczesnej teologii, jak i do wyzwań ponowoczesności. Ponadto, konieczne zdaje się być kształtowanie świadomości animatorów i liderów grup pod kątem znaczenia jasno ukierunkowanej (nie tylko pobożnościowej) katechezy maryjnej w działalności i formacji wspólnot o ściśle maryjnym charakterze, jak również odmiennie zorientowanych grup w parafii. Za najbardziej dojrzały pod względem biblijno-antropologicznym można uznać program stowarzyszenia Wincentyńska Młodzież Maryjna. Pogłębiona analiza tej koncepcji mogłaby przyczynić się w dalszej kolejności do opracowania wytycznych, które skryształizowałyby ciągłość zadań wychowawczo-formacyjnych w maryjnie sprofilowanej katechezie parafialnej (zwłaszcza w ramach grup) najpierw dzieci, a potem młodzieży.

Ukazanie posług liturgicznych i charytatywnych w ramach parafialnej katechezy maryjnej stanowi postulat, którego realizacja przyczyniłaby się do połączenia w świadomości Polaków piękna maryjnej pobożności z wychowaniem do altruizmu. Łączenie podziwu i czci wobec Maryi ze ściśle egzystencjalnym wymiarem poznawania i kontemplacji jej postaci może przyczyniać się także do skutecznego przekazu wiary i postaw chrześcijańskich w świecie ponowoczesnym, nastawionym na indywidualizm i brak stałych punktów odniesienia. Z pewnością w dużych, miejskich wspólnotach parafialnych, znacznie więcej wysiłku kosztuje przekonanie dzieci do udziału w nabożeństwach czy utrzymanie ich przynależ-

ności do grup, niż w mniejszych oraz wiejskich parafiach, w których dużo lepiej funkcjonuje katechumenat rodzinny (wyższy odsetek *dominantes*). Nie ulega zatem wątpliwości, że przed katechezą maryjną w polskich przedsięwzięciach pastoralnych stoją ważne zadania zarówno w praktyce, jak i pod kątem jej racjonalnego programowania i adaptacji do warunków lokalnych.

Bibliografia

- I Synod diecezji legnickiej 2007–2012, *Instrukcja katechetyczno–pastoralna o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania w diecezji legnickiej*, nr 12, www.synod.diecezja.legnica.pl/KSIEGA/TOMI/16-114.pdf (dostęp: 10.09.2017).
- Adamiak E., *Maryja i kobiety – zapis różnic i zbieżności*, „Teofil” 36 (2017), nr 1, s.112–125.
- Amato A., *Maryja*, w: *Słownik katechetyczny*, red. J. Gaewert, K. Misiaszek, Warszawa 2007, s. 569–574.
- Balthasar H.U. von, *Maryja w nauce i pobożności Kościoła*, w: *Dlaczego właśnie Ona?*, red. W. Łaszewski, Warszawa 1991, s. 31–56.
- Bożek B., *Charyzmat maryjny w Ruchu Światło–Życie*, w: *Matka Pana w katechezie*, red. A.E. Klich, Kraków 2006, s.119–125.
- Czym jest DSM?*, <http://dsm.diecezja.tarnow.pl/czym-jest-dsm/> (dostęp: 15.11.2017).
- Falak T., *Parafia w nauczaniu Magisterium Kościoła*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 12 (2010), s. 15–26.
- Historia Grup Apostolskich RAM*, <http://www.grupyapostolskie.pl/new2/index.php/o-nas/historia-ram> (dostęp: 15.11.2017).
- Instrukcja duszpasterska dotycząca przygotowania i udzielania sakramentu bierzmowania w Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” LVI (2001), wyd. specjalne, http://www.duszpasterstwo.gniezno.opoka.org.pl/go.php/pl/dokumenty_kosciola_o_rodzynie/dokumenty_partykularne/abp_henryk_muszynski/instrukcja_duszpasterska_dot_przygotowania.html (dostęp: 08.10.2017).
- Instrukcja w sprawie przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania w diecezji świdnickiej*, 18 września 2012 r., <http://www.diecezja.swidnica.pl/index.php/katechetyczny/1002-instrukcja-w-sprawie-przygotowania-do-przyjcia-sakramentu-bierzmowania-w-diecezji-widnickiej> (dostęp: 10.09.2017).
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”*, 16 października 1979.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Christifideles laici”*, 30 grudnia 1988.
- Jan Paweł II, *Omelia del Santo Padre, Giubileo dei catechisti e dei docenti di religione, 10 dicembre 2000*, https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/homilies/2000/documents/hf_jp-ii_hom_20001210_jubilcatechists.html (dostęp: 15.11.2017).

- Kaczmarek R., *Elementy organizacyjne katechezy przygotowującej młodzież do sakramentu bierzmowania w Polsce i w Niemczech*, „Studia Katechetyczne” 11 (2015), s. 233–252.
- Kaczmarek R., *Model katechezy przygotowującej do sakramentu bierzmowania w Polsce i w Niemczech*, Katowice 2015.
- Kamiński R., *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, Lublin 2002, t. 2, s. 11–78.
- Kochel J., *Maryja w katechezie Kościoła*, w: *Matka Pana w katechezie*, red. A. E. Klich, Kraków 2006, s. 99–109.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, 20 czerwca 2001.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 15 sierpnia 1997.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 1999.
- Misiażek K., *Porażka katechezy parafialnej*, w: „Warszawskie Studia Pastoralne” 23 (2014), nr 2, s. 75–87.
- Morcinek J., *Ruch „Dzieci Maryi”*, w: *Matka Pana w katechezie*, red. A. E. Klich, Kraków 2006, s. 111–117.
- Paliński J., *Śłużba liturgiczna w dokumentach ogólnokościelnych i II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Anamnesis” 3 (2003), nr 9, s. 57–69.
- Panuś T., *Jaka katecheza dla współczesnego człowieka?*, w: *Katecheza i katechetyka u progu XXI wieku*, red. A. Kiciński, Poznań 2007, s. 403–445.
- Paweł VI, *Adhortacja apostolska „Marialis cultus”*, 2 lutego 1974.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001.
- Podkomisja ds. Służby Liturgicznej, *Śłużyć tym darem, jaki każdy otrzymał. Program formacyjny służby liturgicznej*, bmw 2013.
- Puskiewicz O., *Formacja dzieci i rodziców w Dziecięcej Krucjacie Niepokalanej*, http://www.duszpasterstwotrzechwosci.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=100&catid=52&Itemid=63 (dostęp: 15.11.2017).
- Ratzinger J., *Mariologia i pobożność maryjna w odniesieniu do wiary i teologii*, w: *Dlaczego właśnie Ona?*, red. W. Łaszewski, Warszawa 1991, s. 11–30.
- Sanktuarium Jasna Górka w Ślemieniu*, <https://www.polskieszlaki.pl/sanktuarium-jasna-gorka-w-slemieniu.htm> (dostęp: 15.11.2017).
- Sekretariat WMM, *Kim jesteśmy?*, www.mlodziezmaryjna.pl/wordpress/?page_id=8 (dostęp: 19.11.2017).

Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, 21 listopada 1964.

Wolontariat Codziennego Miłosierdzia, <https://web.facebook.com/wolontariatcodziennegomilosierdzia/> (dostęp: 15.11.2017).

Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania, 6 kwietnia 2017, <http://episkopat.pl/wskazania-konferencji-episkopatu-polski-dotyczace-przygotowania-do-przyjecia-sakramentu-bierzmowania/> (dostęp: 10.09.2017).

Zajac M., *Elementy maryjne w katechezie młodzieży*, w: *Troska Kościoła o współczesną polską młodzież*, red. A. Offmański, Szczecin 2008, s. 251–265.

Zajac M., *Katecheza maryjna w Polsce w latach 1905–2005*, Lublin 2006.

WĄTKI MARYJNE W KATECHEZIE PARAFIALNEJ I PRZEDSIĘWZIĘCIACH PASTORALNYCH

Streszczenie

W artykule zostały zaprezentowane wątki maryjne w katechezie parafialnej i przedsięwzięciach pastoralnych w polskich parafiach. Autorzy ukazali znaczenie parafii oraz rolę mariologii w przekazie katechetycznym. Została zwrócona uwaga zarówno na aspekt pobożnościowy, jak i formacyjny nauczania. W dalszej części przedstawiono wyniki sondażu dotyczącego form kultu maryjnego i uczestnictwa w nich dzieci oraz młodzieży, a także maryjny profil ich formacji w parafialnych grupach. Badania pokazały, iż parafialne wspólnoty skupiają tylko niewielki odsetek dzieci i młodzieży, natomiast większą frekwencją cieszą się formy pobożności i kultu maryjnego w parafiach. Analiza poszczególnych grup wykazała, że ważne jest odpowiednie przygotowanie animatorów i liderów poszczególnych wspólnot nie tylko o charakterze maryjnym.

Słowa kluczowe: katecheza maryjna, katecheza parafialna, pobożność maryjna

MARIAN THREADS IN PARISH CATECHESIS AND PASTORAL UNDERTAKINGS

Summary

The article presents Marian motives in parish catechesis and pastoral projects in Poland. The importance of the parish and the role of mariology in catechesis were depicted at first. Attention was paid to both the piety aspect and the teaching about Mary. The paper discusses the results of the survey in 26 selected Polish Catholic parishes on the forms of Marian devotion and the participation of children and young people in Marian services (like the rosary, Rorate Mass, pilgrimages to Marian shrines) as well as the Marian profile of parish groups especially for children and young people. The research has shown that parish groups gather only a small percentage of children and young people, while various forms of Marian devotion in parishes enjoy a higher turnout. The analysis has also stressed the importance of a proper preparation of parish communities leaders as far as the Marian aspect of their activity is concerned.

Keywords: Marian catechesis, parish catechesis, Marian devotion

Translated by Andrzej Kielian